

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ
КАТЕДРА СТРАТЕШКИХ И ОДБРАМБЕНИХ СТУДИЈА

Геополитички код Руске Федерације као узрок рата у
Украјини
-Дипломски рад-

Ментор:
Владимир Ајзенхамер
Проф.доц.

Студент:
Бојан Богишић
329/18

Београд, 2022.

САДРЖАЈ

1. Увод	1
2. Историјски преглед односа Украјине и Руске Федерације	3
2.1. Период Пољско-Литванске Уније	4
2.2. Период Царске Русије	5
2.3. Међуратни период.....	6
2.4. Период СССР-а и предаја Крима	7
2.5. Распад СССР-а и независност Украјине	8
2.6. Нестабилности у 21. веку.....	8
3. Актуелна ситуација у Украјини.....	10
3.1. Унутрашње стање у држави	10
3.2. Актуелна збивања на линијама фронта	13
4. Могућа теоријска објашњења рата у Украјини	17
4.1. Теорија о „ heartland-у“ - Халфорд Макиндер	18
4.2. Теорија о сукобу цивилизација- Семјуел Хантингтон	21
4.3. Геополитички код.....	23
5. Геополитички код Руске Федерације као узрок рата у Украјини.....	26
6. Закључак	32
Литература	34

Бојан Богишић
Геополитички код Руске Федерације као узрок рата у Украјини
- Дипломски рад -

1. Увод

Крајем 2013. године догодиле су се масовне демонстрације на главном тргу у Кијеву(Мајдан), али и другим трговима широм државе. Њихов талас је заплуснуо и нека друга места и на тај начин поставио темеље за оно што ће уследити у фебруару наредне године. То је означило почетак инвазије на Украјину у виду одузимања полуострва Крим од стране званичне војске Руске Федерације, на свеопште изненађење великог дела, не само Европе већ и међународне заједнице. Тада су руске војне снаге заједно са одређеним званичницима ушле у парламент аутономне области Крим и истакли руксу заставу као симбол заузимања ове, наочиглед, спорне области на југоистоку Украјине.

Од тада је, можда и званично, отпочео период нестабилности у овој држави. На истоку Украјине већ више година долази до сепаратистичких тежњи које су проруски оријентисане, нарочито у областима Доњецк и Луганск, док на западном делу ове земље имамо националистички и прозападно оријентисане припаднике који са Руском Федерацијом желе да имају што мање повезаности. Након осам година замрзнутог сукоба, чарки и ратоборне реторике, на годишњицу инвазије на Крим, Русија је ушла у отворени рат против суверене државе Украјине, након чега је читава Европа бачена у неверицу и размишљање о томе шта је довело до оваквог исхода и који су то потенцијални сценарији краја овог рата.

Питање које се намеће јесте, који су узроци ових подељености у самој држави, као и узроци самог сукоба и можда и рата светских размера? Шта је оно што толико раздваја ове две суседне државе које су толико деценија провеле у јединству и прилично мирној кохабитацији? Ова, као и многа друга питања, муче лидере европских земаља и њихове житеље, који у великој мери зависе од исхода сукоба и који се у потпуности одвикао од ратова и ратоборних препуцавања на „старом

континенту“. Док доносиоцима одлука задају главобоље, с обзиром на то да отворен сукоб са Руском Федерацијом(био он дипломатски или не) током зиме, никада није имао безазлене консеквенце, па тако неће ни сада.

Централно питање овог рада биће, управо, откривање теоријског приступа(решења) које најбоље и најприближније одређује сам узрок напада руске агресије на своје суседе. Такође ће се преласком преко актуелних збивања на ратишту и ретроспективног приказа односа(последњих неколико векова) између ових зараћених страна покушати стећи начелна слика о треунтним збивањима и позадини сукоба. Након тога ће се представити главне теорије којима се настоји објаснити рат и наћи узроци истог, где ће, свакако, акценат бити на теорији „хартленда“, теорији сукоба цивилизација и на крају и концепт геополитичког кода, на коју ће се бацити посебан осврт. И на самом крају, биће посвећен део генералном прегледу изложеног и закључни коментар о самом рату и етапама рада који га настоји објаснити.

2. Историјски преглед односа Украјине и Руске Федерације

Зарад адекватног и што свеобухватнијег објашњења одређене друштвено-политичке појаве, као што је рат, а нарочито у раду у ком тражимо разлоге и узрочнике самог рата у Украјини осврнућемо се на историју, односно историјат односа држава учесница рата, а то су у овом случају Украјина и Руска Федерација. То нам је неопходно како бисмо добили што јаснију слику о самој материји којом се бавимо. У питању су, свакако, државе које и саме засебно, а и у међусобним односима, имају веома дугу и богату историју, препуну важних догађаја.

Историја ових двају држава је у великој мери повезана и то се најбоље види из њиховог заједничког порекла. Украјинци, као и Руси, су народи који су потекли из области источне Европе, где су још од седмог и осмог века бивали насељени прво источни Словени(за чије их директне потомке и дан данас многи сматрају), а у наредних два века и долазак Варјага(викиншког племена) на ове просторе. Ствар је у томе што су Украјинци и Руси два народа која много ствари спаја, а пре свега је ту заједничко порекло и преци, док, опет, са друге стране, доста тога што их одваја једне од других и то свакако компликује целокупну причу о њиховом пореклу и односу.

Формирање кијевске државе се везује још за период 9.века, где пресудну улогу играју Варајзи(Викинзи). Осим Варјага, и сам назив Рус је постао предмет спорења и полемике међу историчарима који су се бавили овом тематиком. Ова територија је имала изузетан трговински значај, јер је повезивала Балтик и Византију. Самим тим је и Кијев као главна тачка постао важан стратешки положај. Britannica,(2022b). „Кијевска Рус (862-1242) је била средњовековна политичка федерација која се налазила у данашњој Белорусији, Украјини и делу Русије (која је добила име по Русима, скандинавском народу). Назив Кијевска Рус је модерна (19. век) ознака, али има исто значење као 'земља Руса', по чему је регион био

познат у средњем веку. Руси су владали из града Кијева (који се такође назива Кијев и данас) и тако је „Кијевска Рус“ једноставно значила „земље Кијевске Руси“.“ (Mark, 2018). Сам назив народа „Рус“ показује чији су наследници данашњи Руси.

Из овога јасно видимо зашто руски председник, Владимир Путин, често указује на чиљеницу да су Руси и Украјинци један јединствен народ и да је то тема око које не би требало да има било каквог спора. Док, с друге стране, име града који је био центар њихове средњевековне државе и град из ког се владало, недвосмислено даје легитимитет ставу да су управо Украјинци ти који су директни наследници овог народа и који полажу начелно право на ову територију, те може да се разуме и тежња и настојање украјинских званичника за националним одвајањем од својих источних суседа и језички и историјски, а поврх свега и територијално.

2.1. Период Пољско-Литванске Уније

Период који надлази је означио пад моћи украјинске прапостојбине и у наредним вековима, а пре свега средином 14. када долазе други народи који заузимају делове територије и распарчавају је. Северозападне области су махом биле под влашћу литванске Кнежевине, Краљевине Пољске и, наравно, монголске Златне Хорде, док су јужни делови, а посебно област Крима бивали под влашћу Ђеновљана и Венецијанаца.

Током владавине Литваније и Пољске, Украјина је прошла кроз период значајне еволуције, на друштвеном плану, примарно. Кнежевске и бојарске породице, које су своје корене вукле управо из Кијевске Русије, су се махом спајале и постајале део племства. Руско племство, које је дуго било везано за своје руске корене и православну вероисповест, је сада постајало све више принуђено да се адаптира новим властима. Тада почиње период полонизације, који се спроводио кроз

образовање у језуитским школама и подстицањем римокатолицизма. Britannica,(2022b).

Ово је изузетно значајно када се покрене дискусија око украјинског идентитета и самоопредељености, а пре свега западних области државе, које су напосто, под раним и вишедеценијским утицајем западне културе и католичанства у потпуности временом изменили свој национални и културни идентитет који је сада постао недвосмислено јединствен и одвојив од источнословенског (највише руског). Управо тај утицај и владавина пољско-литванске Уније је оставила највећи печат и неизбрисиво наслеђе за данашња поколења која тако здушно себе идентификују као европски народ.

2.2. Период Царске Русије

Период током ког је Украјина била у саставу велике империјалне Русије, а који је начелно трајао до фебруарске револуције 1917.године, означен је као врло тежак за Украјинце као мањину у тадашњој држави. До избијања самог рата 1914. односи између Русије као матичне државе и Украјине као једног њеног дела(губерније), нису били у лошем стању као што ће бити од 1914. Периоди нестабилности, као што су светски ратови, уздрмају сваку државу која је на неки начин умешана у сукоб, а самим тим и сви унутрашњи проблеми и неслагања дођу до изражаја и нарушавају кохезију.

„У Руском царству су украјинске публикације и културне организације биле директно потиснуте, а истакнуте личности ухапшене или прогнане. Забрањили су украјински језик, затворили институције и припремили се за ликвидацију гркокатоличке цркве.“ (Britannica, 2022b). Све то је последица друштвене дестабилизације, али и поновног додира западне Украјине и

Аустро-Угарске, која је, борећи се на источном фронту, заузимала управо тај део државе који је дуг период историје био баш под њиховим утицајем.

2.3. *Међуратни период*

Период турбуленција у целој Европи, током рата, а посебно између два светска рата није могао да заобиђе ни Украјину која је у оквиру Совјетског Савеза била део бољшевичке револуције која није марила за средства којима ће наметнути своје идеје широм државе. „Упркос војним неуспесима и идеолошким компромисима, партијски лидери су и даље тежили да створе новог совјетског човека по угледу на своје револуционарне ентузијазме. Почевши од раних 1920-их, под Лењиновим вођством увели су Нову економску политику (НЕП) и иновативну политику како би се прилагодили својој великој неруској популацији.“ (Liber, 2016).

Након тога, у жељи да се поново насели исток, Стаљин је у тај део Украјине послао велики број Руса и других совјетских народа који нису знали украјински нити су имали неке везе са тим регионом. Управо су тада створене значајне линије раседа и извори будућих различитости. Још једна важна ставка је та да је источни део Украјине под руску власт дошао, много раније од остатка, и самим тим доживео много већи утицај Руске Федерације. Украјина(западни део ње) је провела већи део историје под влашћу Аустро-Угарске и Пољско-Литванске Уније. (Geographic, 2022). Овде поново учачамо утицај једне историјске епохе на друштвену климу у источној Европи, где се на основу зоне утицаја прави подвојеност народа и политичких елита у оквиру једне јединствене државе или ентитета.

2.4. Период СССР-а и предаја Крима

Још једна изузетно важна етапа, односно, догађај који је утицао на усложњавање односа између Руске Федерације и Украјине, што се нарочито види последњих година, јесте период након Стаљинове смрти и „поклон“ савезне републике Русије савезној републици Украјини у виду полуострва Крим, које је до тада било под управом Русије дуг период. Године 1954. долази и до промене територијалног статуса Крима, који је издвојен из састава руске (РСФСР) и предат украјинској федералној јединици (УССР).

Поводом прославе тридесетогодишњице припајања Украјине Русији, тадашњи шеф државе, Никита Хрушчов, иначе Украјинац по пореклу, предао је полуострво Крим, управо Украјини. С обзиром на то да је у СССР-у у то време владао тоталитарни комунистички режим, сама предаја није имала никаквог већег значаја, јер територијалне промене на унутрашњем плану, нису никако утицале на становништво. (Milosavljević, Lazić, & Matijašević, 2018).

Начелни разлози за ту предају Крима су били подвојени. Неки су сматрали да је то учињено поводом тачно 300 година од приступања Украјине у оквиру царистичке Русије, што по Марку Крамеру (Mark Kramer) није логично, јер, како он опажа: „Иако је 1954. заиста била 300. годишњица споразума из Перејаслава, између тог уговора и кримског полуострва нема никакве везе. Перејаслав се налази у централној Украјини, недалеко од Кијева, а споразум се није тичао полуострва које је стављено под руску контролу тек 130 година касније. Штавише, претерано је рећи и да је овим споразумом дошло до „уједињења Русије и Украјине“.“ (Kramer, 2014). Такође, друго становиште је било да је Крим уступљен, јер је територијално, а и културно близак Украјини, па је след догађаја правдао овај поступак Хрушчова, међутим, и поводом овога је Крамер имао опречан став: „Идеја да је трансфер оправдан кримским културним и економским везама са

Украјином такође је натегнута. Током 50-тих година 20. века око 75% становника Крима – од око 1,1 милион људи – чинили су етнички Руси.“ (Kramer, 2014).

2.5. *Распад СССР-а и независност Украјине*

Деведестих година долази до великих промена на европском простору и те промене су захватиле и Совјетски Савез, који је силом прилика био принуђен да се дословно, распадне. Крајем 1991.године, одржан је референдум на ком се народ Украјине изјаснио да је за излазак из Савеза и определио се за независност. „Становништво Украјине је великом већином гласало за независност на референдуму 1. децембра 1991. (Око 84 одсто бирача са правом гласа изашло је на референдум, а око 90 одсто њих је подржало независност.)“ Britannica,(2022b).

Једна чињеница се јасно уочава из претходно изнетих података, а то је свакако огроман број становника Украјине који је недвосмислено био опредељен за излазак из Савеза и коначно осамостаљење. Украјини је тада припао завидан нуклеарни арсенал који је остао као наслеђе Совјетског Савеза, међутим оно што ће се испоставити као пресудан камен спотицања и фактор „икс“ у односима двају суседних држава, биће управо опредељеност већине становништва ка коначним интеграцијама у западну сферу утицаја. То се неће одмах показати као проблем, јер је требало прво решити унутрашњу стабилност, међутим, видимо да је у 21.веку управо тај утицај и продор запада узроковао све нестабилности у овој области.

2.6. *Нестабилности у 21.веку*

Као и сваку „младу“ државу, која је скоро изашла из орбите друге државе, и након дугог периода коначно стекла независност, и Украјину је очекивао период

препун турбуленција након њиховог изласка из СССР-а 1991.године. Већ крајем 2004. одржани су избори за председника републике где су, након тесног првог круга гласања и још натегнутијег другог круга, избили немири у главном граду Кијеву. У спору су били председнички кандидати Виктор Јушченко(прозападно оријентисан) и са друге стране Виктор Јанукович, који је углавном придобио проруски и конзервативно оријентисане гласаче, махом из источног дела државе. Након сумње да је други круг избора намештен, након победе Јануковича, народ је изашао на улице и тиме отпочео такозвану, „Наранцасту револуцију“. Да бисмо ценили значај Наранцасте револуције, важно је да погледамо даље од политичких неуспеха који су уследили након устанка. Протести крајем 2004. у почетку су успели да спрече кандидата којег подржава Кремљ, Виктора Јануковича, да украде украјинско председништво и омогућили су избор његовог реформистичког ривала Виктора Јушченка. Међутим, Јушченко се убрзо нашао захваћен сукобима и није био у стању да одлучно поведе Украјину ка евроатлантским интеграцијама током, како се показало, веома фрустрирајућег петогодишњег мандата. Ово је отворило пут Јануковичу да се мало вероватно врати и победи у трци за председничке изборе 2010. (Dickinson, 2020).

3. Актуелна ситуација у Украјини

Да бисмо могли објаснити сукоб у Украјини, пре свега морамо да се осврнемо на целокупну ситуацију и што свеобухватније прикажемо стање како на „терену“, односно ратишту, тако и стање у држави и међу народом нападнуте земље. Кроз преглед стања на бојишту добијамо јасну слику о губицима једне и друге стране, како људским и инфраструктурним, тако и дугорочним економским и политичким последицама. Међутим, оно што је од кључне важности је управо унутрашње стање последњих пар деценија, а нарочито од 2014. године па надаље где добијамо слику о унутрашњој расподељености Украјинаца и њиховој заинтересованости или незаинтересованости за сукоб.

3.1. *Унутрашње стање у држави*

Украјина је, гледајући њено порекло, стара европска држава која покрива територију од око 600 хиљада километара квадратних у источном делу „старог“ континента и са популацијом од око 44 милиона становника (непосредно пре избијања рата), чиме се свакако сврстава у водеће европске државе када се тиче ових географских параметара. Из тог разлога, комплексност друштвених односа је, сама по себи, врло осетљива категорија, нарочито овако „младих“ (гледајући од тренутка независности 1991.) држава као што је Украјина. Ако на то додамо врло дугу и богату сукобима историју која стоји иза овог источноевропског народа, са својим суседима са истока, али и са запада може се увидети врло велика наклоњеност Украјине ка одређеним врстама спорова са својим суседством, али и унутар саме државе, управо међу тим хетерогеним народом.

Сама сложеност украјинског народа најбоље се може уочити из података који су извучени из пописа становништва 2001. године. На попису становништва из 2001.

67,5% становништва Украјине изјавило је да им је украјински матерњи језик, а 29,6% да је руски. Међутим, поређење података о „националности/етничком пореклу“ и „матерњем језику“ открива прилично широки несклад између декларисане етничке припадности и језика. У табели испод је приказан и велики диверзитет народа у Украјини.

народи	Украјинци	Руси	Кримски Татари	Бугари	Мађари	Јевреји	Роми
процентуална заступљеност	77,8	17,3	0,5	0,4	0,3	0,2	0,1

Табела 1: процентуални приказ становништва у Украјини (Constantin, 2022).

Из овог извештаја се уочава широк диверзитет народа који су насељени у Украјини, међутим оно што највише пада у први план јесте, управо изузетно велика заступљеност припадника руске етничке групације, а нарочито када се тиче опредељења за матерњи језик из чега можемо да уочимо велику подељеност у народу. Међутим, оно што највише одудара јесте управо разлика у изјашњавању о етничкој припадности и матерњем језику, где је негде око 10 процената више људи изјавило да су Украјинци, упркос матерњем језику који је био руски.

Оваква неслагања су донекле и разумљива с обзиром на врло комплексну и испреплетану историју ових двају народа, али и тиме да је пописни упитник испитивао „националност/етничко порекло“ и „матерњи језик“ у складу са методологијом пописа који су вођени у време Совјетског Савеза. Прва категорија се односила на „етничко порекло“, изједначено са „националношћу“, „етничком припадношћу“ и „етничком групом“. Ово последње је било, ипак, мало више збуњујуће, јер је у совјетско време, почело да значи, језик нечије националности колико и језичка пракса.

Чини се да то потврђују и јавне анкете у Украјини: „34% испитаника разуме термин 'материњи' као да се односи на језик на коме слободно мисле и говоре; за 32% испитаних односи се на језик нације којој припадају; за 24% то је језик њихових родитеља; а за 9% то је језик који најчешће користе. (Constantin, 2022). Дакле, примећује се одређена збуњеност међу људима, као и недовољно развијена пракса, али још више методологија самог пописа и изјашњавања на истом, с тога и такви подаци. Претходно изнети подаци нам служе како бисмо стекли увид у сложеност украјинског друштва, али и највише ради увида у подељеност на две основне етничке групе- Украјинци који су махом насељени у западном и централном делу државе и који и чине већинско становништво, и Руси који се углавном налазе у крајње источном блоку управо уз саму границу са Руском Федерацијом, где се већински, ако не и у потпуности говори и пише на руском језику, и којих, такође, није занемарљив број.

Када је у питању језичка сложеност, мора се обратити пажња и на то да је за време владавине царске Русије и под Совјетским Савезом, руски био заједнички језик државне управе и јавног живота у Украјини. И поред тога што је украјински имао једнак статус са руским током деценије након револуције 1917. године, до 1930-их година покушај русификације био је у току. Године 1989. украјински је поново постао службени језик у земљи, а његов статус јединог службеног језика потврђен је украјинским уставом из 1996. године. Britannica, (2022a).

Наравно, све те сложености и различитости, доживеле су кулминацију и почеле да се испољавају најинтензивније управо од 2014. године, па се све до данашњих дана и тако учиниле Украјину врло нестабилном и земљом крајње непожељном за туризам, сарадњу или било који други вид односа.

Како то описује Владимир Трапара: „Украјину одликује „диктатура масе“, јер како друкчије назвати „свргавање“ демократски изабране власти од стране разуларене руље екстремиста на Мајдану, само неколико сати након што је

„опозиција“ постигла споразум са истом о одржавању превремених избора? Шта рећи о томе да дотична руља није хтела да пристане да Јанукович макар и још који месец остане на позицији, захтевајући да му се суди за убијање демонстраната, иако је јасно да су оног најкрвавијег дана демонстранти опалили први метак? Ко ће њима да суди? Или пре „опозиција“ ризикује да јој суде припадници десног сектора уколико не буде следила њихов програм“ (Трапара, 2014). Све ово се дешава с разлогом. Украјина је држава релативно кратке независности (од почетка 90-их година прошлога века) и последњих неколико година бива растразана између утицаја запада и истока (Руске Федерације), услед чега долази до стварања две струје унутар саме државе које се рефлектују на сва друштвена збивања, па између осталог и на изборни процес.

3.2. Актуелна збивања на линијама фронта

Тог фебруара 2014. године, припадници руске војске прешли су границу са Украјином и кренули ка полуострву Крим, да би кроз неколико сати ушли у зграду Владе у главном граду овог полуострва и истакли руску заставу, која је могла да значи само једно. Русија је извршила анексију Крима и припојила га својој држави позивајући се на многа права, историјска, културна и слично, но о тим разлозима и правима ће бити више речи касније у тексту. Украјина је овим поступком ухваћена на препад и није стигла да одреагује било како, не би ли успела да заштити своју приморску област од много јачег и бројнијег противника. Међутим, оно што је овај догађај обележио и навестио је управо надолazeћи период напетости и нестабилности када су у питању односи ових двају држава, али и целог региона и континента.

Периодично је долазило до одређених војних операција мањег обима и окршаја између сукобљених страна и наводи се како је: „Оружани сукоб довео до укупно

најмање 3.393 смртна случаја цивила и више од 7.000 жртава од 2014. године, наводи се у извештају Канцеларије високог комесара УН за људска права из октобра 2021.“ (Cincurova & Binet, 2021). Подаци до 2021.год. су узети управо зато да би се направила дистинкција између података и дешавања до те године, односно до почетка 2022.год. када је отворено почео да се води рат између ове две суседне државе, где је до тада владао период нестабилности и периодичних трзавица.

Све је почело тако што је Русија управо на годишњицу претходне инвазије на Украјину, у којој су јој недвосмислено узели Крим, започела отворени рат против суседне државе и кренула да напредује силовито, ка главном граду Кијеву и дубоко загазила у срце украјинске територије. Испрва се није очекивао сукоб неког већег интензитета, који би узроковао напетости и забринутост широм Европе и како истиче Миршајмер у свом чланку у Foreign Affairs-у: „Чини се да су западни креатори политике постигли консензус о рату у Украјини: сукоб ће се сместити у продужену пат позицију, а на крају ће ослабљена Русија прихватити мировни споразум који фаворизује Сједињене Државе и њихове савезнике у НАТО-у, као и Украјину. Иако званичници признају да и Вашингтон и Москва могу ескалирати да би стекли предност или спречили пораз, претпостављају да се катастрофална ескалација може избећи. Мало ко замишља да ће се америчке снаге директно укључити у борбе или да ће се Русија усудити да употреби нуклеарно оружје.“ (Mearsheimer J. J., 2022).

Међутим, дешава се потпуно другачија ситуација на терену. Русија је у доброј предности за сада, заузели су неколико важнијих места на истоку државе и ствар која највише брине јесте управо та да су страдања на фронту, али и ван њега много већа него што се то очекивало и него што је то био случај до 2022.год. док није избио рат. Један од најбољих показатеља је и град Мариупољ, где се још од раног пролећа 2022.год. па све и до данашњих дана воде војне операције које

погађају пре свих, цивиле. „На пример, у злогласном мартовском бомбардовању позоришта у граду Мариупољу погинуло је чак 600 људи, укључујући много деце, а на стотине је повређено.“ (Hook, 2022).

Такође, „Само у граду Буча, локалне власти су тврдиле да су руске снаге убиле 31 дете млађе од 18 година.“ (Hook, 2022). Истраживања која су спровођена од стране Уједињених Нација, тачније, под окриљем Високог Представника за људска права УН-а, „од почетка отвореног рата 24.2.2022. па до 25.9.2022. што је мање од годину дана, потврђено је 5.996 жртава, од чега су чак 382 детета, односно особа млађих од 18 година. Док је повређених 8.848, од чега 676 деце“ (OHCHR, 2022). што нам свакако показује обим досадашњег рата, који се за сада ни по чему не разликује од класичних ратова вођених до сада, а нарочито оних из 20.века где су страдали и цивили и деца и где је приметно непридржавање међународних правила и конвенција о вођењу рата.

Такође, оно што је приметно јесте да су се прогнозе многих стручњака и државних званичника, везаних за вођење овог рата и његову дужину трајања испоставиле као оптимистичније од реалног стања. „ОХЦХР верује да су стварне цифре знатно веће, пошто је пријем информација са неких локација на којима су била интензивна непријатељства одложен и многи извештаји још увек чекају потврду. То се тиче, на пример, Маријупоља (регија Доњецка), Изијума (регија Харков), Лисичанска, Попасне и Сијеродоњецка (регија Луганска), где постоје наводи о бројним цивилним жртвама.“ (OHCHR, 2022).

Показатељ тога колико је Русија заиста загризла за остваривање својих циљева, а ту пре свега видимо председника Путина доказује и следеће „Заиста, многи Руси су га узели на терет да није енергичније водио рат. Путин је признао ову критику, али је ставио до знања да ће ескалирати, ако буде потребно. „Нисмо још ништа озбиљно почели“, рекао је он у јулу, сугеришући да би Русија могла и да би учинила више ако се војна ситуација погорша.“ (Mearsheimer J. J., 2022). Оно што је

занимљиво јесте управо то да се највеће битке воде у источним областима Украјине где је, како смо раније утврдили, углавном заступљено руско становништво и где је народ начелно опредељен за руски утицај и очекивало се да дочекају руску војску као ослободиоце.

Посебно важна борба се води око нуклеарне електране „Запорожје“ у истоименој области на југоистоку земље. Она је интересантна из више разлога. Први разлог лежи у томе што је електрана одговорна за обскрбљивање већег дела Украјине електричном енергијом, али служи и за извоз исте широм континента. Међутим, најважнији разлог због кога је привукла пажњу шире масе је управо то што се ради о нуклеарној електрани(активној), а многима су још увек свежа сећања на инцидент с краја прошлога века који се такође одиграо у Украјини- Чернобилъ. Према извештају новинара „Al-Jazeera“: „Међународна агенција за нуклеарну енергију каже да је постројење у Запорожју изгубило везу с последњим главним далеководом. Електрана и даље испоручује струју, али преко резервног вода. Због тога, али и целокупне ситуације, само је један од шест реактора и даље у погону. Шеф УН-ове надзорне агенције Рафаел Гроси током недавне посете Запорожју изјавио је да су видљива физичка оштећења, те да ће два члана његове мисије остати у електрани.“ (Elizondo, 2022).

4. Могућа теоријска објашњења рата у Украјини

Ратови су друштвено-политичка појава која прати човечанство још од давнина и то је ствар која у великој мери повезује оног праисторијског човека који се борио за своје територије и храну, како би заштитио своје племе и, с друге стране, данашњег (савременог) човека који сада из много другачијих побуда приступа истим или сличним средствима. Разлози за то могу бити бројни.

Исто тако, још од најранијих дана, у старом веку (понајвише у старој Грчкој), почеле су да се развијају, прво мисли старих филозофа, а затим, временом и читаве теорије које су настојале да свеобухватно разумеју и анализирају сам сукоб, односно рат као такав и да спрам тога покушају да детерминишу узроке истих и на тај начин можда покушају да утичу на предвиђање и евентуално спречавање ратова у будућности. Тако су током времена, настајале многе теорије које су обрађивале разне ратове током историје и испостављале се за мање или више поуздане и легитимне.

У самом почетку, грчки филозофи су настојали да нађу корелацију између простора на ком живи неки народ и самог народа, односно да проникну у суштину како тло(простор) утиче на формирање особина људи. Међу првима свакако истичемо Хипократа „који је био уверен да је клима околност која пресудно утиче, не само на здравље људи, него и на формирање њихових особина, од којих даље зависи просперитет, односно судбина њихове државе и њих самих.“ (Kilibarda, 2008). Док се Хипократ ослањао на утицај простора на људе који ту живе, Платон се првенствено бавио утврђивањем параметара идеалне државе. Ти параметри су, по њему, били: „величина територије, облик граница, бројност становништва, административно-територијално уређење.“ (Kilibarda, 2008). Такође, Платон је сматрао да земљиште не би требало да буде ни

превише ни премало, у оквиру једне државе, и управо то би јој помогло да достигне тај идеал.

Доста теоретичара средњег века се махом ослањало на мисли старих грчких филозофа и на основу њих надограђивали неке своје мисли и теорије. Као основа су, свакако, служили Платон, Аристотел, Страбон итд. Док, у новом веку долази до развоја нових теорија, највише на тлу Европе, где се истиче теорија „јединства крви и тла“ која је послужила као инспирација неким од вођа 20.века. Међутим, теорије на које ће се дати посебан осврт поводом рата у Украјини ће бити, теорија о „срцу“ света, Халфорда Макиндера(Halford J. McKinder), затим теорија Семјуела Хантингтона(Samuel P. Huntington) о сукобу цивилизација и напоследку ће акценат бити стављен на појам о геополитичком коду држава, као узроку напада Руске Федерације на суседну Украјину (Mackinder, 1904; 1919; 1943; Huntington, 1993; 1996). Све те постојеће теорије и мисли изучава и прикупља посебна друштвено-хуманистичка наука, геополитика.

4.1. Теорија о „heartland-у“- Халфорд Макиндер

Године 1904. Халфорд Макиндер је написао рад под називом „Географски стожер историје“ у ком је представио своје виђење света и покушао да одреди извориште свих актуелних и будућих сукоба међу државама. Оно што је он покушао да представи, јесте нова „формула“ уз помоћ које би се нашла каузалност између међународних актера. Такође је сматрао да је баш та формула управо оно што је човечанству фалило током целе историје и оно што ће објаснити одржане аспекте, управо те географске узрочности у универзалној историји. Халфорд Макиндер, како он сам каже, није желео да направи нову студију регионалне географије, већ радије да „прикаже људску историју као део живота светског организма“. (McKinder, 1904). „Макиндер је поделио свет на три велика географска региона: Светско острво, Обална острва и Периферна острва. Највећу копнену масу на

свету, коју чине Европа, Азија и Африка, назвао је Светским острвом. Око 87% светске популације живи у овој области, која је уједно и најбогатија област светским ресурсима. Обална острва су Јапан и Британска острва, док су Периферна острва, према његовој теорији, Северна и Јужна Америка и Аустралија.

Макиндер је источну Европу сматрао изузетно важним регионом, који се граничи са Хартлендом, па према његовом мишљењу, источна Европа има најбољу позицију да користи ресурсе Хартленда.“ (Каро, 2021). Оваква подела света је доиста била револуционарна, када узмемо у обзир врло сликовит приказ та три рејона на слици планете Земље, као и када погледамо географску позицију и ресурсе области по којој је његова теорија и постала позната- „хартленду“. Међутим, та три дела света која је Макиндер извукао, можемо категорисати у две велике силе које се међусобно надмећу за превласт над светом и тоталну доминацију.

„Основно полазиште те теорије исказано је ставом да је светска историја резултат непрекидног надметања сила копна и сила мора (телурократских и таласократских сила) за доминацију над светом. По Макиндеру, превага у том надметању припада оној страни која је у стању да контролише такозвано светско острво-копнени простор Евроазије и Африке, чији се централни део налази у централном делу евроазијског масива.“ (Kilibarda, 2008). Борба ових двају сила се води управо за овладавање средиштем света (хартлендом) који је извор свих ресурса и, начелно, гаранција непробојности од стране морских сила, па самим тим и владање светом. Макиндер је своју теорију просто поставио по принципу: „ко влада источном Европом, влада Средиштем света; ко влада Средиштем света, влада Светским острвом; ко влада Светским острвом, влада читавим светом.“ (Kilibarda, 2008).

Слика 1: приказ света по теорији heartland-a (Каро, 2021).

Колико заиста теорија о „хартленду“ добро проналази узроке у овом рату конкретно? Добре стране ове теорије су свакако то што јасно указује на значај самог срца света за превласт над Земљом, а као први корак је свакако овладавање источном Европом чији велики део заузима управо територија Украјине, и као добро полазиште је за даље освајање од стране неке државе агресора, у овом случају је то Руска Федерација.

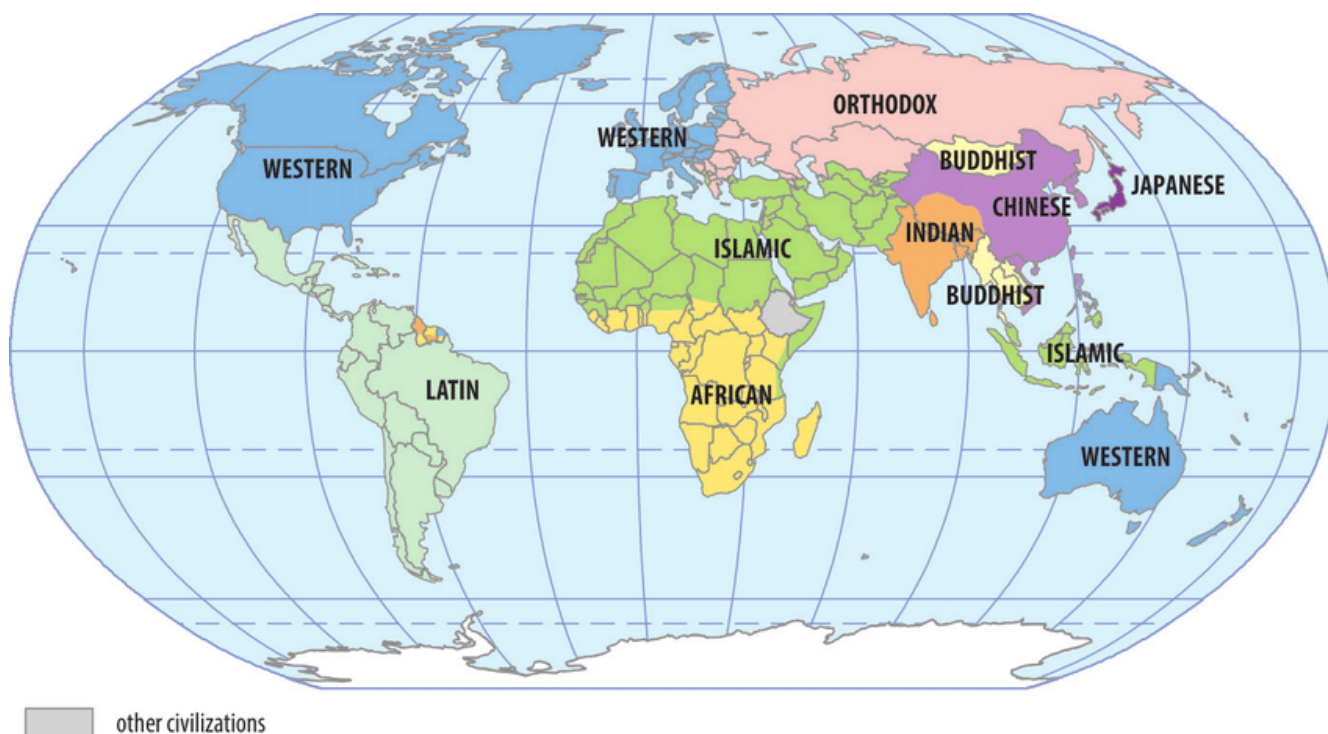
Међутим, оно што не паше у овом теоријском објашњењу јесте то што и сама Русија већ има огроман део тог источноевропског масива и самим тим одличне предиспозиције за овладавање срцем света (део који нападају у Украјини чини мали делић те полазне основе и не мора нужно бити од пресудног значаја). Оно што највише подрива ову теорију јесте чињеница да Русија не показује чак ни начелне тежње као освајању било ког другог дела „хартленда“, а ту свакако мислимо на земље централне Азије (бивше чланице СССР-а), које заузимају

огроман део централног масива и власници су неизмерних количина ресурса, а опет, Руска Федерација има релативно мирне и стабилне односе са тим државама.

4.2. Теорија о сукобу цивилизација- Семјуел Хантингтон

Крајем 20.века долази до формирања новог светског поретка са водећом улогом САД и ЕУ као њиховог главног савезника и партнера, и долази до помишљања како нема разлога за теоретисањем око новог светског сукоба и да долази мирна епоха либералне демократије. Међутим, Семјуел Хантингтон се није слагао са тим размишљањима и 1993.године је представио своју књигу „Сукоб цивилизација“ у којој је покушао да представи нови свет и потенцијалне изворе сукоба између актера који га, по њему, чине.

Основно полазиште Хантингтонове анализе послехладноратовских изазова јесте да је супарништво суперсила замењено сукобом цивилизација, односно, да култура и културни идентитет, који је на највишем нивоу цивилизацијски идентитет, обликују моделе кохезије, дезинтеграције и сукоба у послехладноратовском свету. Оно по чему ће се човечанство делити и што ће бити извор сукоба јесте култура... Критеријум према којем је Хантингтон класификовао цивилизације био је, пре свега, религија, географска блискост и лингвистичка сличност. (Kilibarda, 2008). Хантингтон је своју теорију базирао на подели света на неколико цивилизација, које ће, на основу међусобних различитости тежити ка сукобљавању једних са другима или у блажој варијанти, затварању у домену сарадње и примања утицаја држава чланица других цивилизација.

Слика 2: приказ света по теорији сукоба цивилизација (Andel, J; Bicik, I; Blaha, J, 2018).

Оно што вреди истаћи као велику предност ове теорије јесте управо сукоб између православне цивилизације(њиховог представника и најважнијег актера-Русије) и, са друге стране, Украјине која је временом, у континуитету, потпадала под утицај западне цивилизације, и самим тим, током неколико векова, продубљивала ту унутрашњу расподељеност између две сфере утицаја. То се нарочито приметило у последњих пар година, након чега је Русија и одлучила, да из разлога стопирања продора „запада“ ка њиховом простору и заузимања Украјине, за коју су сматрали да је недвосмислено припадник православне источне цивилизације, крене у агресију. Међутим, чињеница је да можемо наћи замерке и овој теорији. Најважнија фалинка је управо та што је Русија баш сада одлучила да нападне Украјину. У 1991. и 1992. многи су били узбуђени могућношћу насилног сукоба око територија између Русије и Украјине, посебно око Крима, црноморске флоте, нуклеарног оружја и разних економских питања. Међутим, ако је цивилизација

оно што је битно, вероватност сукоба између Украјинаца и Руса требала би бити ниска. Ради се о два словенска, понајпре православна народа, који су столећима одржавали блиске односе. Упркос свим разлозима за сукоб, већ су 1993. гође ових двају земаља успешно преговарале и деактивирале проблеме између две земље. (Huntington, 2000). Дакле Русија се годинама ослањала на „цивилизацијску“ сличност са Украјином и увек настојала да избегне опцију рата, све док се „запад“ није толико приближио и угрозио територију саме Руске Федерације, да су Руси морали да интервенишу, не питајући за средства.

4.3. Геополитички код

Постоји и још једно објашњење узрока рат, а то је концепт геополитичког кода. Геополитички код се у одређеној мери разликује од, до сада, наведених теорија, јер он у целости и није теорија, већ средство, или матрица која служи да би одредила заснованост акција држава које предузимају, а ту можемо да убрајамо многа понашања, као на пример и рат који је предмет бављења у овом раду.

Геополитички код неке државе можемо дефинисати као „њено субјективно виђење сопствене позиције у односу на друге државе или политичко-територијалне заједнице. Оно укључује схватање актуелних претњи и ризика, доживљај супериорности или инфериорности, остварености или ускраћености...“ (Kilibarda, 2008).

Такође, геополитички код можемо одредити и као „Практично геополитичко резонување иза спољне политике које производи оно што Гадис (1982) назива геополитичким кодовима. Ово су оперативни кодови који се састоје од скупа претпоставки политичке географије који у основи садрже развој односа једне земље са другим земљама.“ (Flint, Colin; Taylor, Peter J., 2018).

Геополитички кодови су уско повезани са оним што Хенриксон (1980) назива „плановима слике“. Такви оперативни кодови укључују процену места изван државне границе у погледу њихових стратешких важности и као потенцијалне претње. (Flint, Colin; Taylor, Peter J., 2018). Управо у овој тврдњи проналазимо саму суштину концепције о геополитичком коду, кроз коју можемо даље да развијамо причу и да је употребимо као алат којим ће допрети до саме сржи сваке акције држава.

Џон Гадис је на добром примеру настојао да пластично објасни шта можемо да подразумевамо под појмом геополитичког кода, где је узео САД током вијетнамског рата „...претпоставке о (америчким) интересима у свету, потенцијалним претњама њих и изводљивих одговора. Могла би се замислити мапа са земљама обојеним у различите боје према њиховом степену непријатељства/пријатељства према САД.“ (Dijkink, 1999).

Врло важна чињеница овог концепта коју морамо да назначимо јесте да је подложен врло субјективном виђењу ситуације и понајвише подложен стереотипима и универзалним предрасудама, а то најбоље приказује следећи пример. Русија ову агресију сматра неопходном и алатом којим би заштитила националне интересе и територијалност и суверенитет, односно виде је као крајњу нужду, приликом заштите, док, с друге стране, речи украјинског министра спољних послова, Дмитра Кулебе, напад Русије карактеришу као: „Нажалост, Путинов болесни империјализам значи да Москва такође остаје посвећена рату упркос шокантно високим трошковима.“ (Kuleba, 2022). Видимо тежину речи којима Кулеба описује ову инвазију, и видимо потпуно другу визуру из које посматра цео тај немили догађај и средства којима се он реализује.

Геополитички код, као концепт 20.века, се показао, уистину, добрим, као матрица кроз коју посматрамо акције држава, односно акцију Руске Федерације према Украјини током 2022.године. Концепту утемељење даје управо агресија Русије која

је уследила баш почетком ове године, а не неке претходне године, а не можемо рећи да повода није било ни раније, можда још и већих. Али управо је крај прошле и почетак ове године донео потенцијалне радикалне промене у региону источне Европе, које Русија није могла да приушти да се догоде док она са стране посматра, већ се осећала дужном да изврши интервенцију и тиме покуша да заустави продор западних сила оличених у НАТО-у, а на челу са САД-ом, који већ дуги низ година показују тенденције ка ширењу свог утицаја, али и војне силе ка истоку, све ближе границама РФ. Знамо да су од раније већ, Естонија, Летонија, Литванија и Финска потпале под „шапу“ западних савезника и притиснуле обруч око Русије, а ту имамо и неуспели покушај придобијања Грузије где је Русија интервенцијом успела да их отргне од „запада“. Тако исто се дешава и са Украјином где Руска Федерација не дозвољава даље ширење на исток, и сматра Украјину, или барем власт украјинску, као непријатељску и нема намеру да показује слабост и толеранцију када су у питању њихови национални интереси и територијалнсот, као и безбеднсот исте.

5. Геополитички код Руске Федерације као узрок рата у Украјини

Узимајући у обзир то да је, пратећи претходна поглавља, фокус на концепцији геополитичког кода, када се тиче тражења узрока рату, од пресудне је важности, јасно изнети све индиције које подупиру ту концепцију и кроз примере и изјаве одређених појединаца, релевантних по питању овог догађаја, што боље представити геополитички код управо Руске Федерације који је узрок потоњих дешавања.

Русија је принуђена да заузме борбен став како би сачувала своје границе и како би се заштитила од такозваних непријатеља, односно, претњи које перципира као више него реалне и опасне по њихову безбедност. То најбоље примећујемо из примера који се догодио већ 90-их година прошлога века, када се поводом распада Совјетског Савеза, управо Русија начелно нагодила са САД-ом као вођом НАТО, да остану у Европи и буду гаранти мира и обуздавања уједињене Немачке, без да се шире даље и да однос снага остане, по могућству, исти(постојећи). Међутим, дешава се следеће: „Клинтонова администрација очигледно је мислила другачије, а средином 1990-их почела да тражи да се НАТО прошири. Први круг проширења се догодио 1999. и донео Чешку, Мађарску и Пољску. Други се догодио 2004; обухвативши Бугарску, Естонију, Летонију, Литванију, Румунију, Словачку, и Словенију.“ (Mearsheimer J. , 2014).

Јасно се увиђа начин на који је НАТО почео да „стиска обруч“ око РФ још крајем 90-их, а онда наставио све то и почетком 2000-их, док Русија још није имала ни политичку ни војну снагу и стабилност да се заузме за своје интересе против тако јаког противника.

Следећа важна ставка, која јако добро показује перцепцију претњи РФ, јесте и сама стратегија националне безбедности из 2021.год. Из тог документа се може

уочити јасна промена у класификацији и важности појединих врста претњи и угрожавања националне безбедности Русије кроз последње две декаде и дискурс којим се креће политика РФ.

Стратегија националне безбедности из 2009.год. указује као најважнији циљ: развој демократије, грађанског друштва и конкурентности привреде, док је у наредној стратегији из 2015. а нарочито најновијој, из 2021.године истакнуто да се као циљеви које треба оставаривати на првом месту сматрају: јачање одбране земље, заштита и неповредивост територијалног суверенитета и интегритета, јачање уставног поретка и система, и напослетку, спасавање народа Русије, развој људских потенцијала итд. (Младеновић, 2022.).

Из претходних поређења, се примећује промена у унутрашњој, али и спољној политици Русије, где се у потпуности мења и реторика, не само у виду политичких докумената попут поменуте стратегије, већ и од стране водећих људи на челу државе, о чему ће касније бити више речи.

У периоду пре кризе односа са Украјином и НАТО, главни циљеви су били раст, развој, просперитет, и претње су биле више економског и еколошког карактера, док се непосредно након кримске кризе 2014. већ у Стратегији из 2015. па и овој последњој указује на војне и политичке претње и одбрану од спољашњих непријатеља који стежу обруч око РФ и угрожавају и унутрашњу стабилност саме Русије. Јасно се види и из става руског министра одбране и једног од водећих људи државе ко су то пријатељи, а ко је сматран за непријатеља државе, против ког се не бирају средства да би се удаљио од граница: „ „Поред војних претњи, настављамо да се суочавамо са политичким и економским притиском на наше земље са такозваног колективног запада. Под овим условима, принуђени смо да предузмемо мере одмазде“, истакао је Шојгу на заједничком састанку руског и белоруског министарства одбране.“ (Коранџа, М; Ajzenhamer, V, 2022).

Руска Федерација врши инвазију на Украјину, јер њихову наклоњеност ка интеграцији у западне институције и политичке токове доживљава као спољну претњу и као један степен којим би се НАТО приближио границама саме РФ, и то примећујемо из следећег текста: „Спољна претња доживљава се као свесна и непријатељска намера „колективног запада“ да се криза пренесе у земље другог и трећег света. Њихова је жеља да Русију претворе у „опкољену тврђаву“, да униште старе савезе и да спрече изградњу нових. Као одговор предлаже се да земља функционише као „опкољена тврђава“ (Коранја, М; Ajzenhamer, V, 2022). Јасно је да Русија не намерава да допусти да постане управо та тврђава.

Владимир Путин је 2021. на сајту председништва РФ издао своје саопштење у виду једног тескта где је настојао да објасни став Русије према свим међународним факторима и збивањима и где је провукао историјски преглед односа Русије и Украјине кроз векове њиховог постојања, и самим тим дао непроцењив извор за анализу геополитичког кода те државе из ког се може покушати предвидети и потенцијално разумети предстојеће понашање лидера те државе.

Он наводи како: „Пре свега, желим да истакнем да је зид који је настао последњих година између Русије и Украјине, између делова суштински истог историјског и духовног простора, по мом мишљењу, наша велика заједничка несрећа и трагедија. То су, пре свега, последице наших сопствених грешака у различитим временским периодима. Али то су такође резултат намерних напора оних снага које су увек настојале да поткопају наше јединство. Формула коју примењују позната је од памтивека – завади па владај. Нема ту ништа ново. Отуда покушаји да се игра на „национално питање“ и сеје раздор међу људима, а свеобухватни циљ је да се поделе, а затим и сукобе делови једног народа једни против других.“ (Putin, President of Russia, 2021). Овде се са сигурношћу примећује јасно наглашавање истог порекла сукобљених народа и нераскидива веза међу њима, међутим и правдање како, под необузданим притисцима и мешањем западних

снага у одвајање Украјине из руске орбите, Русија мора да учини све не би ли задржала то национално јединство и интегрисала Украјину што је више могуће и ближе себи. Директно оптуживање Запада их сврстава међу актуелног спољног непријатеља број један.

Такође, постоје и друга запажања, која потпуно другачије одређују намеру Русије да истакне јединственост та два народа и нераскидивост порекла истих. Како то наводи Кристина Хук: „Од инвазије, руски званичници су кренули са разградњом украјинског образовног система, брисањем украјинског језика, брисањем украјинске историје у окупираним областима и легализацијом усвајања украјинске деце трговине људима депортоване у Русију...Руски лидери су годинама порицали валидност украјинског националног идентитета и говорили о елиминацији украјинске нације, што је само по себи доказ о смишљеној намери да се изврши геноцид. Откако је инвазија почела у фебруару, докази да Русија има геноцидне намере само су нарастали. Кремљ не жели само да освоји Украјину; жели да елиминише „украјинство“ “. (Hook, 2022).

Поврх свега, оно што је најважније зарад овог рада, јесте председникова тврдња: „Током недавне Директне линије, када су ме питали о руско-украјинским односима, рекао сам да су Руси и Украјинци један народ – јединствена целина“. (Putin, President of Russia, 2021). То нам довољно осликава став руских власти и креатора политике по питању односа са Украјином.

Путин даље наводи да: „Украјина и Русија су се деценијама и вековима развијале као јединствен економски систем. Дубока сарадња коју смо имали пре 30 година је пример на који се Европска унија може угледати. Ми смо природни комплементарни економски партнери. Овако близак однос може ојачати конкурентске предности, повећавајући потенцијал обе земље“. (Putin, President of Russia, 2021). Ова тврдња руског председника нам показује настојање и одлучност РФ да свим силама приволи и веже за себе државу која се великом већином

отцепила од њих почетком 90-их година. Али, у истом маху, лаички речено, „подбада“ ЕУ као представника западне струје да би показала ту инфериорност која је карактерише у односу на економску повезаност ових источноевропских држава.

Руски председник, правда војну инвазију, осврћући се на историју коју власти у Кијеву, већ годинама преправљају и управо је инвазија напад на ту власт и страни утицај, а не на Украјину као такву. Он заступа став да: „У суштини, украјински владајући кругови одлучили су да оправдају независност своје земље негирањем њене прошлости, међутим, осим граничних питања. Почели су да митологизују и прекрајају историју, уређују све што нас је спајало, и позивају се на период када је Украјина била део Руске империје и Совјетског Савеза као окупације“ (Putin, President of Russia, 2021).

Оно што је од велике важности, јесте питање, зашто баш ове године почиње инвазија и зашто се се баш од прошле године у стратегији националне безбедности и у наративу руских власти драстично мења однос према Украјини, а не било које друге године у прошлости? Слично питање је постављено Владимиру Путину дан након његовог чувеног чланка 2021.год. на шта он одговара са: „Али зашто сам то започео баш у овом тренутку? Јер услови који се обликују су суштински другачији од оних који су били тек недавно. Све су индикације да се спроводи антируска агенда, и наравно, то ће нас се све више тицати“. (Putin, President of Russia, 2021).

На питање новинара везано за то, који вид сарадње и односа између бивших совјетских држава преферира и види као најделотворније, Путин одговара са: „Није нам битно како ће суседна држава – у овом случају Украјина – обликовати своју спољну политику и своју мапу пута којим иде. Оно што је битно је (а то сам рекао и за слободу) да нам нико не прави проблеме или претње. Оно што видимо, међутим, јесте да почиње војни развој ове територије, што је забрињавајуће. Више

пута сам изнео своје мишљење о овом питању. И мислим да ће они који су укључени на крају увидети нашу забринутост. На крају крајева, то није дело Украјине. То се дешава на украјинској територији и људи се искоришћавају. Заиста се надам да ће наша забринутост бити схваћена озбиљно“. (Putin, President of Russia, 2021). И том приликом, поново, јасно наглашава пријатељски однос ка бившим републикама(у овом случају Украјином), где је најважније остварити добре међусобне везе и одупрети се штетном и деградирајућем утицају западних сила на њихове територије.

Оно што ће нам најбоље послужити као показатељ руске политике последњих пар година јесте и то да, након вишегодишњег јачања РФ изнутра и периодичних измена стратегије националне безбедности и наратива којим се служе креатори политике РФ, она коначно може и мора да приступи средствима која можемо назвати „ultima ratio“ (последњом разумном опцијом) и покрене инвазију на Украјину, како би се сачувала од тог архинепријатеља у виду западних сила.

Из Путиновог саопштења у ком је званично покренуо делимичну мобилизацију становништва, извлачимо један део који посебно иде у прилог овом ставу: „Давно су осмислили ове планове. Охрабрили су групе међународних терориста на Кавказу и померили офанзивну инфраструктуру НАТО-а близу наших граница. Користили су неселективну русофобију као оружје, укључујући и деценијама неговање мржње према Русији, пре свега у Украјини, која је осмишљена да постане антируски мост. Претворили су украјински народ у топовску муницију и гурнули га у рат са Русијом, који су покренули још 2014. године.“ (Putin, Address by the President of the Russian Federation, 2022). Константно раздвајање на „ми“ и „они“ у тренуцима пре или за време рата говори у прилог томе да су нетрпељивости на највишем нивоу и да места за компромис има јако мало.

6. Закључак

Сама поента стварања читавих геополитичких теорија јесте управо вишевековно настојање да се објасне, разумеју, и на крају, нађу узроци и поводи за ратове, али и друга геополитичка понашања посматраних држава. Централно питање овог конкретног рада је проналажење корелације између геополитичког кода Руске Федерације са једне стране, и рата у Украјини са друге стране. Односно, како је то руска перцепција света и њиховог блиског окружења довела до ескалација у односима две, до тада, међусобно блиске државе, стабилних веза.

Након приказа историјских односа ових двају држава и тренутне ситуације која влада на спорној територији, долази се до могућих теоријских објашњења овог рата, где се свакој од изнетих теорија може наћи одређена мана која је значајно спречава да се узме као недвосмислено тачна у одређивању узрока рата. Међутим, ипак се издваја концепт геополитичког кода као јединог узрочно-последичног становишта са којег можемо „оправдати“ или макар разумети руску агресију.

Из Путинових изјава које је давао претходне и ове године уочава се то оштро истицање дуалитета „ми“ и „они“ као нечега што постаје неспојиво и неодрживо. Осим тога, вође руске политике 21. века су јасне у ставу како је безбедност РФ увелико угрожена након вишегодишњег стезања обруча западних снага око њихове територије, ширењем НАТО на исток, и како је продор ових снага у Украјину незамислив када су у питању национални интереси и политика РФ.

При том, Русија неће бирати средства и начине да заштити своје виталне интересе и вредности и да отргне суседну Украјину (коју одавно рачунају као рефлексiju свог порекла и наслеђа) из орбите тог колективног запада, ког сматрају за претњу број један.

На крају, када се све подвуче, као најприближније могуће решење у објашњењу узрока рата се заиста може посматрати геополитички код РФ као главни (не и једини) фактор. У сваком потезу руских званичника, у сваком тренутку, увиђамо перцепцију претњи и онога што претње нису, као и то да су поступци и акције које РФ спроводи у последњих неколико месеци и година инспирисани тим перцепцијама и гледиштима на околину.

Литература

- Anděl, Jiří & Bičík, I. & Bláha, Jan. (2018). Concepts and delimitation of the world's macro-regions. *Miscellanea Geographica*. 22. 16-21. 10.2478/mgrsd-2018-0001.
- Cincurova, S., & Binet, G. (2021, October 21). *On Ukraine's front lines, Europe's forgotten war grinds on*. Преузето са ALJAEERA: <https://www.aljazeera.com/gallery/2021/11/21/photos-on-ukraines-front-lines-europes-forgotten-war-grinds-on>
- Constantin, S. (2022, 3 21). *Ethnic and linguistic identity in Ukraine? It's complicated*. Преузето са Eurac Research: <https://www.eurac.edu/en/blogs/mobile-people-and-diverse-societies/ethnic-and-linguistic-identity-in-ukraine-it-s-complicated>
- Dickinson, P. (2020, 11 22). *How Ukraine's Orange Revolution shaped twenty-first century geopolitics*. Преузето са Atlantic Council: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/how-ukraines-orange-revolution-shaped-twenty-first-century-geopolitics/>
- Dijkink, G. (1999). *Geopolitical codes and popular representations*. Amsterdam: Instituut voor Sociale Geografie.
- Elizondo, G. (2022, 9 4). *Borbe ruskih i ukrajinskih snaga u širem području oko nuklearke Zaporožja*. Преузето са AlJazeera: <https://balkans.aljazeera.net/videos/2022/9/4/borbe-ruskih-i-ukrajinskih-snaga-u-sirem-podrucju-oko-nuklearke-zaporozja>
- Flint, Colin; Taylor, Peter J. (2018). *Political Geography_ World-Economy, Nation-State and Locality*. New York: Routhledge.
- Geographic, N. (2022, 2 23). *Rusija i Ukrajina: vekovi isprepletane istorije koja ih povezuje i razdvaja*. Преузето са National Geographic Srbija: <https://nationalgeographic.rs/istorija-i-kultura/istorija/a38562/Rusija-i-ukrajina-istorija-odnosa.html>
- Hook, K. (2022, 7 28). *Why Russia's war is a genocide*. Преузето са Foreign Affairs: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/why-russias-war-ukraine-genocide>
- Huntington, S. P. (2000). *Sukob civilizacija*. Banja Luka: CID Podgorica, Romanov Banja Luka.
- Kapo, A. (2021, 2 8). *Mackinder: Who rules Eastern Europe rules the World*. Преузето са Institute for geopolitics, economy and security: <https://iges.ba/en/geopolitics/mackinder-who-rules-eastern-europe-rules-the-world/>

- Kilibarda, Z. (2008). *Osnove geopolitike*. Beograd: Univerzitet u Beogradu- Fakultet bezbednosti, Javno preduzeće "službeni glasnik".
- Kopanja, M; Ajzenhamer, V. (2022). *Geopolitički interesi velikih sila i strateška bezbednost malih država*. Beograd: Univerzitet u Beogradu Fakultet bezbednosti, Institut za međunarodnu politiku i privredu Beograd.
- Kramer, M. (2014, 3 22). *Krimski transfer*. Преузето са Peščanik: <https://pescanik.net/krimski-transfer/>
- Kuleba, D. (2022, 6 17). *How Ukraine Will Win- Kyiv's theory of victory*. Преузето са Foreign Affairs: <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-06-17/how-ukraine-will-win>
- Liber, G. O. (2016). *Total wars and the making of modern Ukraine, 1914-1954*. Toronto: University of Toronto Press.
- Mark, J. J. (2018, 12 3). *Kievan Rus*. Преузето са World History Encyclopedia: https://www.worldhistory.org/Kievan_Rus/
- McKinder, H. J. (1904, 4 14). The geographical pivot of history. *The Geographical Journal*, стр. 421-437.
- Mearscheimer, J. J. (2014). Getting Ukraine Wrong. *International New York Times*, 2-6.
- Mearscheimer, J. J. (2015). Don't Arm Ukraine. *The New York Times*, 3-7.
- Mearsheimer, J. (2014, Septembre 16). Why the Ukraine Crisis Is the West's fault. *Foreign Affairs*, 77-89.
- Mearsheimer, J. J. (2022, 8 17). *Playing with fire in Ukraine*. Преузето са Foreign Affairs: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/playing-fire-ukraine>
- Milosavljević, S., Lazić, Ž., & Matijašević, M. (2018, 3 29). Geostrateški položaj Krima kao činilac bezbednosti crnomorskog regiona. *Vojno delo*, стр. 55.
- OHCHR. (2022, 9 26). *Number of civilian casualties in Ukraine during Russia's invasion verified by OHCHR as of September 25, 2022*. Преузето са Statista: <https://www.statista.com/statistics/1293492/ukraine-war-casualties/>
- Putin, V. (2021, 7 12). *President of Russia*. Retrieved from Article by Vladimir Putin "On the Historical Unity of Russians and Ukrainians": <http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181>
- Putin, V. (2021, 7 13). *President of Russia*. Преузето са Vladimir Putin answered questions on the article "On the Historical Unity of Russians and Ukrainians": <http://en.kremlin.ru/catalog/countries/UA/events/66191>
- Putin, V. (2022, 9 21). *Address by the President of the Russian Federation*. Преузето са President of Russia: <http://en.kremlin.ru/catalog/countries/UA/events/69390>

Todorov, C. (2008). *Strah od varvara*. Pariz: Robert Laffont.

Trapara, V. (2014, 3 26). *Novi hladni rat?* Retrieved from Odmotavanje suštine:
<https://unwrappingtheessence.weebly.com/blog/archives/03-2014>

Trapara, V. (2014, 2 27). *Šta se zapravo dešava u Ukrajini*. Preuzeto sa Odmotavanje suštine:
<https://unwrappingtheessence.weebly.com/blog/archives/02-2014>

Тренин, Д. (2014). УКРАИНСКИЙ КРИЗИС. *Московский Центр Карнеги*, 6.

ИЗЈАВА О АКАДЕМСКОЈ ЧЕСТИТОСТИ

Изјављујем да сам у приложеном раду поштовао/ла сва правила о академској честитости.

Овај писани рад резултат је искључиво мог личног рада, темељи се на мојим истражиањима и ослања се на наведену литературу.

У Београду, дана _____ године.

Потпис студента:
